

Szegedi műhelyek

A régmúlt ígézetében

BESZÉLGETÉS KRISTÓ GYULÁVAL

Kristó Gyula egyetemi tanár a József Attila Tudományegyetem Középkori Magyar Történeti Tanszékének vezetője, a Bölcsészettudományi Kar dékánja. Fő kutatási területe a IX—XIV. századi magyar történelem és az ennek műveléséhez szükséges segédtudományok.

— „Kristó Tanár Úr” — ahogy akkoriban, lévén oktatómunkájának első alanyai közül való, magam is nagy reverenciával szólítottam — pontosan negyed százada lépett először „éles helyzetben” a katedrára...

— Elöljáróban ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy kapcsolatunk azóta sem szakadt meg. Ezért — bár az interjúkészítés arany szabályai szerint illő a bizalmaskodás kerülése — megmosolyogni való szertartásosság lenne, azt hiszem, ha mellőzve mindennapi gyakorlatunkat, „önöznénk” egymást.

— Közismert az az antik mondás: „magus non fit, sed nascitur”, azaz mágussá nem válik, hanem születik valaki. Nem véletlenül idéztem ezt, hiszen hajdan az ősökkel, a múlttal, a régvolttal a varázsló, a halottlító, a jövődömondó, a túlvilágot megjáró táltos, a révülő sámán, egyszóval a mágus állt szoros kapcsolatban. Tevékenységének célja is világos volt: kifürkészni valamit, summázni valamit a múlt tapasztalataiból, ami segíthet a jelen problémáinak megoldásában, a jövő méhében alakuló változások kikövetkeztetésében. Az emberiség fejlődésével, a tevékenységi formák differenciálódásával ez a feladat — a múlt megváltása — már a történészekre hárult. Megkérdezhetem tehát, esetekben is elmondható, hogy „historicus nascitur”? Történészeknek születni kell?

— Nyugodt lélekkel állíthatom, hogy történészek már régen nem születni kell. A történetkutatás mesterség, amelyet nagyon kemény iskolázás és az eredményeket illető örök elégedetlenség által ösztökölt, egész életen át tartó önképzés árán meg lehet, és ha valaki vinni is akarja valamire e szakmában, akkor meg is kell tanulnia.

— Konkretizálhatjuk ezt a Te esetedre?

— Természetesen. Már csak azért is, mert én munkáscsaládból származom, elsőgenerációs értelmiségi vagyok, így aligha hozhattam magammal géneimben a történelem kutatása iránti hajlandóságot. Nem hozhattam azért sem, mert ifjú koromban két tantárgyat szerettem istenigazában: a magyart és a matematikát. A magyarban az anyanyelv és a nemzeti irodalom ragadott meg, a matematikában pedig nyilvánvalóan annak egzakttsága. Persze csak utólagos kombináció, belemagyarázás lenne azt mondani, hogy voltaképpen azért váltam történésszé, mert a történelemben e kettőnek a szintézisét kap-

hattam meg: egyfelől a nemzeti jelleget, amely esetünkben a magyart jelenti, másfelől az egzakttságot, amely — megítélésem szerint — összehasonlíthatatlanul több a történelemben, mint az irodalomban. A profán magyarázat inkább az, hogy a magyart és a matematikát nem lehetett egymással párosítani. Így, mivel a magyar mellé a valamivel kedveltebb történelmet választhattam, a matematika mellé viszont az általam nagyon nem szeretett fizikát kellett volna felvenni, ez eldöntötte sorsomat. A hangsúlyt eleinte a magyarra helyeztem, s csak egyetemi éveim utolsó szakaszában vált világossá önmagam számára is, hogy a helyzet kényszeréből vállalt, de az idő előrehaladtával életemben előkelőbb szerepre rukkolt történelem lesz „kenyérkereső” foglalkozásom.

— *Felső tagozatos és középiskolai éveid éppen arra a korszakra estek, amikor javában folyt a történelem „osztályharcok történetévé” sematizálása. Azt gondolom, nem ennek az „egzakttsága” fogott meg, más indítékok alapján döntöttél a história művelése mellett.*

— A középiskolát 1953—1957 között végeztem az orosházi Táncsics Mihály Gimnáziumban, amely Darvas József, a város neves szülőtte közreműködése révén éppen 1953-ra épült föl a Rákosi-korszak reprezentatív középszintű oktatási intézményeként. Azt kell tehát mondanom, hogy viszonylag jó körülmények között tanulhattam. Nem volt rossz a történelemtanárom sem. De most, több évtized távolából visszagondolva, úgy tűnik, maradandó élményt mégsem nyújtott számomra a történelem. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy elriasztott, mert nem riasztott el. Akkoriban egyszerűen nem tudtam felfogni, hogy másképp is lehet művelni a történelmet, mint ahogy azt a középiskolai tankönyvek és tanári előadások elem tálalták. Csak jóval később, amikor a pályán már bizonyos mértékig előrehaladtam, jöttem rá arra, hogy ez igen-igen kilúgozott történelem volt. Persze akkori nagyon szerény igényemet kielégítette. De nem voltam elégedetlen — bár ezt ma akár korlátként is felróhatják — az akkori történelmi viszonyokkal sem: egyrészt, mert gyermekként nem is láthattam be a „megélt történelem” kulisszatitkaiba, másrészt — és ez a döntőbb — gimnáziumi éveim során betegség betegség után ért, mondhatni, többet voltam kórházban, mint iskolában; ezek az évek az életem megmentése és a többszöri megroppant egészségem helyreállítása jegyében teltek el. Ezért aztán úgynevezett klasszikus diákéletet nem is élhettem. Le kellett mondanom a focizásról is, amely kisiskolás korom kedvenc időtöltése volt: napestig rúgtuk a „bört” a grundon, amelyet ugyan mi nem grundnak, hanem „utcának” nevezünk. Ami ebből megmaradt a mai napig, az a sport és a futball iránti érdeklődés, nem az aktív sportolás, csak a szurkolás szintjén. De betegségeim többnyire távol tartottak a különböző rendezvényektől is. Nem jártam osztálybulikba, házibulikba... a mai napig sem tanultam meg például táncolni. Persze mindez azzal a „haszonnal” járt, hogy — mivel igen sokat kellett magamban lenni — nagyon sokat olvashattam. És — hála Juhász Antalnak, az orosházi gimnázium akkori igazgatójának (ő később a szegedi Ságvári Gyakorló Gimnázium igazgatója lett) — meglehetősen célirányosan olvastam. Juhász igazgató úr végigolvastatta velem a XIX. század szinte valamennyi történelmi tárgyú irodalmi remekművét.

— *Az ötvenhatos események is kórházban értek?*

— Igen. Egy gerincműtét miatt éppen a gyulai kórházban értek az események, ahonnan vagy öt hónapnyi kezelés után, november végén szabadultam. Rettenetes időszak volt. Bár nekem vannak „élményeim” már az 1944-es

bombázásokról is, de akkor még nagyon kicsi gyerek voltam, alig ötesztendős. Viszont ötvenhatban már 18. évemben jártam; ott feküdtem egy hétfős kórteremben másod-, harmadmagammal, mert aki csak tehetette, menekült ki. Ugyanakkor különféle kalandor elemek jöttek be a legborzasztóbb rémhírekkel, hogy melyik várost, milyen erők, milyen mértékig lőtték szét... hány ezer halott meg sebesült fekszik szerte az országban stb. stb. És bezártan, tehetetlenül semmiféle lehetőségünk nem volt ezeknek az információknak az ellenőrzésére Gyulán, amely nemcsak határszéli helyzete, hanem az akkori közlekedési nehézségek miatt is szinte elzárt területnek számított.

— *Tehát közvetlenül a magyarság egy meglehetősen tragikus sorsfordulója után, 1957-ben kerültél az egyetemre. Éppen az idő tájt, amikor az egyetemekkel szemben a legnagyobb volt a bizalmatlanság, az pedig még fokozottabban „gyanússá válhatott”, aki az egykori uralkodó osztály dolgaival foglalkozott. Minek köszönhető mégis, hogy Te éppen a magyar középkor tanulmányozására adta a fejed?*

— Ennek több oka is volt. Hogy a két legdöntőbbet említsem: már a középiskolában is, az említett történelmi tárgyú irodalmi művek olvasása révén kialakult bennem egyfajta érdeklődés a magyar nemzeti múlt iránt; fokozta ezt az a tény, hogy mi annak idején a szegedi egyetemen Karácsonyi Bélától hallgattuk a középkori magyar történelmet, aki közismerten nagyon jó előadó volt, szuggesztív előadásokat tartott, s azt hiszem, nemcsak engem, hanem sokakat meg tudott győzni arról, hogy a középkort nem szabad egy sötét, megvetésre méltó korszaknak tekinteni.

— *Milyen volt akkoriban az universitas politikai légköre, a mozgalmi munka?*

— A KISZ zászlóbontásakor, 1957 márciusában én még jószerével mozgáskorlátozott voltam korábbi betegségeim következtében, tehát nem lehettem a szervezet alapítótagja. Csak az év nyarán, az egyetemi felvételi után, Oroszán léptem be a KISZ-be. Itt Szegeden roppant politikus légkör fogadott. A Lenin körüti József Attila Diákotthonban például tizenketten laktunk egy szobában, a szélrózsa minden irányából a legkülönbébb tapasztalatokkal érkezett fiúk. Legtöbbször késő éjszakába nyúltak politikai vitáink, beszélgetéseink. A jelenlegihez nem hasonlítható politikai érdeklődéssel, politikai pesszussal volt tele a levegő. Ebben a környezetben egyszerűen nem lehetett senki sem közönyös, nem lehetett kerülni a közéletiséget. Én az egyetemi éveimben magas KISZ-funkciót nem töltöttem be, ugyanis tanulmányaimat háromszakosként végeztem: a magyar és történelem mellett kezdetben orosz, majd latin szakot vittem. Szakmailag tehát hallatlanul be voltam fogva, negyvenet messze meghaladó heti óraszámmal. Harmadéves koromtól diákköri munkát is végeztem. De tevékenyen részt vettem a kar életében, szellemi vetélkedőkön és más rendezvényeken... Ha nem funkciókban gondolkozunk, hanem tényleges tevékenységben, akkor már összehasonlíthatatlanul gazdagabbnak mondható egyetemi éveim élményanyaga, mint a középiskolaiaké volt. Ezek az évek gyakorlatilag betegségek nélkül teltek el, felszabadultan: egy jóízű, szép emlékü szakaszaként életemnek. Szimbolikus jelentőségűnek tartom, hogy 1957-től 1962-ig voltam a szegedi egyetem hallgatója, s ez az időszak egyben az ország konszolidációjának rendkívül fontos szakasza volt.

— *A középkorkutatás meglehetősen nehéz szakma. Mire valaki e korszak megbecsült kutatójává válik, a tudományos közvélemény is elfogadja, igencsak*

40—50 év között mozog. Ezzel szemben Te még a negyvenet sem érted el, amikor a történettudomány doktora lettél. Ezt hogyan csináltad?

— Ez nagyon nehéz kérdés. Én inkább csak pontokba szedett gondolatokat tudnék mondani, amelyek egyáltalán nem biztos, hogy így igazak. Az első alapvetően az, hogy a szakmát szeretni kell és ezért áldozatokat is kell hozni. Én például társasági életet — amely nem tévesztendő össze a társadalmi munkával — úgyszólván nem élek: nem tartok fenn rendszeres asztaltársaságot, nem kártyázom, csak nagyon ritka alkalmakkor iszom meg (bár absztinens nem vagyok) egy-egy pohár szeszes italt, nem vadászom... betegségek miatt katona nem voltam, abszolút civil vagyok, puska soha nem volt a kezemben. Alig hinném azonban, hogy befelé forduló, „megsavanyodott” szobatudóssá váltam volna. Szeretek kirándulni, nagyokat sétálni, próbálok lépést tartani a kortárs szépirodalommal, rendszeresen járok futballmeccsre, vannak barátaim. A szakma szeretete és a hozzá kapcsolódó életmód mellett a másik dolog, amit én nagyon fontosnak tartok, a szakmai tájékozódás. Az egyetemem 1962-ben végeztem el, az első komolyabb publikációm 1965-ben íródott és jelent meg. Volt tehát három olyan évem, amikor az oktatás mellett gyakorlatilag mást nem csináltam, csak olvastam, olvastam... Ez borzalmasan jó időszak volt. Mindig jegyzetelve olvastam, ami óriási előnynek bizonyult, hiszen ez alatt a három év alatt, ha nem is hiánytalanul, sikerült a középkori magyar történelem általam kutatott évszázadaira vonatkozó bűvülatok fő vonulataival megismerkednem. Így később nem kellett állandóan két vasat tartanom a tűzben, tudniillik a régi szakirodalom pótlásait elvégezni és az új munkákat is feldolgozni. Ugyanakkor — mivel a régi szakirodalom nagyjából birtokomban volt — ez egyfajta felvértezettséget jelentett az újabb koncepciókkal kapcsolatban is: iránytű volt, amelynek segítségével könnyen meg tudtam állapítani, hogy egy-egy mű merre vezet, korszakos előrelépést jelent-e vagy jól álcázott visszalépést.

— *Munkásságodban, amennyire én ezt fel tudom mérni, van néhány jól kiatapintható vonal, ha úgy tetszik, tendencia. Eleinte a filológiai jellegű munkálkodás tűnik dominánsabbnak. Gondolok itt arra, hogy szakdolgozatod, doktori disszertációd, sőt lényegében még a politikai gondolkodásunk fejlődéséről készült kandidátusi értekezésed is a krónikákra alapozva írtad. Később a súlypont más forrástípusokra tevődött át. A másik vonal: a korai Árpád-kortól fokozatosan az „Aranybullák évszázada” felé tendáltál és — leszámítva néhány nagy visszatérést, mint például a „Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig” című könyved volt 1980-ban, mellyel visszaruccantál a IX—X. századba — már az Anjou-korral kacérkods. Ezek a tendenciák egy tervnek a részleteit mutatják? És ha igen, akkor mi ennek a tervnek a végcélja?*

— Nem. Ezek semmi esetre sem megkomponált terv részei, csak sok alkalmi körülmény együtthatása mutatja így. Vannak kiváló történészek, akik előre tudatosan meghatározzák tudósi pályájukat. Én ebben sem tartozom a kiválóak közé, mert ilyen megkomponált pályaképpel nem rendelkeztem, nem rendelkezem. Esetemben egyszerűn adottság volt, hogy a krónikákból indultam ki. Itt Szegeden a magyar középkor előadója, mint említettem, Karácsonyi Béla volt, aki elsősorban krónikakutatással foglalkozott, tehát akik nála indultak és vele dolgoztak, azok így vagy úgy, de valamilyen módon mind az elbeszélő forrásokhoz, ezen belül a krónikákhoz eljutó kutatással foglalkoztak. Azt is el kell mondani, hogy a krónikák hallatlanul fontosak, vállatásuk közben megtanulhatunk egy sor alapvető szakmai dolgot, módszertani fogást,

amit talán más területen el sem lehet sajátítani. Ezért ma sem bánom, hogy életemből hosszú éveket fordítottam krónikakutatásra, tehát jobbára filológiai jellegű munkálatokra. De egy idő után rá kellett arra jönni, ha én a múltbéli való életre vagyok kíváncsi, akkor túl kell lépni a krónikákon, előnyben kell részesíteni az okleveleket és más forrásokat. Persze ez is kissé erőltetett magyarázat, mert például krónikakutatásaimmal párhuzamosan jelent meg a „pogánylázadásokról” írott munkám, s már ekkor érlelődtek a Csák Máté tartományúri hatalmának alapjait célzó kutatásaim is. Eleinte sohasem a kutatott korszak nagy megoldatlan problémái érdekelték, hanem azok a „kis” problémák, amelyek nagyobb összefüggések irányába vezettek. Így jutottam el Vata személyének vizsgálata útján a pogánylázadások, majd a hazai vármegyerendszer kialakulásának kérdéséig. Vagy mindig nagyon érdekelt a feudális széttagolódás: kezdetben csak a XI. századi, király és herceg közti országfelosztást vizsgáltam, később az erdélyi és a Drávan túli fejlődést, s végül országos szintű bűvárlataim akadémiai doktori értekezésemben összegeződtek 1974-ben. (1977-ben védtem meg, s 1979-es impresszummal 1980 nyarán jelent meg.) Így visszatekintve valóban nem lehet tagadni egy vonalat vagy ívet, de ez voltaképpen nem az én tudatosságomból fakadt, hanem csupán bátorságom vagy bátortalanságom függvénye, amellyel kezdetben csak kisebb forrásbázissal rendelkező, szűkebb témák kidolgozására, majd nagyobb forrásadottságú, összetettebb, bonyolultabb feladatok megoldására vállalkoztam. Ezek, és még sorolhatnék sok-sok kutatási eredményt a magyar törzsszövetség kialakulásától az államalapítás problematikáján át a tartományúri hatalomig, mind kivétel nélkül nagyon izgalmas feladatot jelentettek, hiszen valamennyi neuralgikus pontja a magyar történelemnek. Nos, ezek a számomra érdekes témák vezettek pályámon, illetve az utóbbi évtizedben szerfelett elárasztó külső megbízások határozták meg, hogy éppen mivel foglalkozom, nem valami lépésről lépésre előre kitervelt pályakép.

— *Volt az életednek egy szakasza, amikor... — nem is tudom, hogyan fogalmazzam, hogy sértő ne legyen —, szóval az egészségi állapotod meglehetősen labilis volt, s akkor a szakma már egy kicsit leírt. Erre Te, nemhogy fittyet hányva a híreszteléseknek, felépültél, hanem szinte főnixként ott álltál a színen egy kész akadémiai doktori disszertációval és — közös barátunk szavait idézve — „egy szatyor publikációval”. Hogyan voltál képes ebből a szituációból így, megedződve kikerülni?*

— Hát igen. Sajnos a betegségek csak átmenetileg értek véget a középiskolás korról, és tanárkodásom negyedszázada alatt is több súlyos, huzamosabb fekvéssel járó betegség látogatott meg. Én azt hiszem, hogy ezeknek a túlélése, kivédése alapvetően szerencse dolga, sokszor a legkörültekintőbb kezelés mellett is. Az persze más dolog, hogy a hátrányból is lehet erényt kovácsolni. Ifjúkori kórházi tartózkodásaim során nagyon sok megrendítő emberi tragédia szemlélője voltam: emberek agonizáltak órákon, napokon át és haltak meg mellettem, akaratlanul is tanúja voltam ott családi tragédiák sorának. Ezek olyan értelemben edzetek meg, hogy tűróvé váltam a saját nyavalyáimmal kapcsolatban is. Az szintén nagyon fontos, hogy partnerek tudjunk lenni a gyógyító orvos számára, őszintén, minden idegszálunkkal akarjunk felépülni. Akarjunk, mert még céljaink vannak és feladataink a magánéletünkben, további elképzeléseink szakmai téren, s alapvetően azért, mert az élet egyszeri, egyedi és visszafordíthatatlan. Olyan ez, mint egy egyirányú utca, amelyen — ameddig csak lehetséges — menjünk végig...

— *Hogy tréfásabbra fordítsam a szót: Te ebben az utcában menetelve azért olyan intenzitással alkotsz, hogy lassan már nemcsak egy külső ember, de szűkebb szakmai-baráti köröd sem képes nyomon követni. Mondanál néhány tájékoztató adatot, a legfontosabbakat munkásságodról?*

— Csak hozzávetőlegesen. Eddig 24 könyvem jelent meg, ezek harmada társszerzőségben. Ezt azért szükséges megjegyezni, mert például ide számítom az új tízkötetes *Magyarország története* I. kötetében írt 440 oldalnyi összefoglalásomat is, ami formálisan csak könyvrészlet, de terjedelmét illetően mégis társszerzésben írt könyvnek számít. En azzal a klasszikus könyvtárosi mércével mérem, hogy könyvnek számít minden négy nyomdai ívnél (64 oldal) nagyobb terjedelmű mű. Ezen a 24 könyvön kívül számos kötetet szerkesztettem, de ezeket nem sorolom könyveim közé, mert nem vagy csak kis részben a saját alkotásaim. Hogy a legfontosabbakat említsem ezek sorából: társszerkesztője voltam egy, Békéscsaba múltját bemutató tanulmánykötetnek, társszerkesztője az ötkötetes *Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba* című munkának, sorozatszerkesztője vagyok az ötkötetes „Szeged története” vállalkozásnak, amelyből az első kötetet magam szerkesztettem..., de szerkesztem a szegedi egyetem Középkori Magyar Történelmi Tanszékének *Acta Historica* köteteit, amelyekből eddig mintegy tíz önálló kötet jelent meg. Tehát, ha jól számolom, szerkesztéseim is megütik a 18-20 körüli számot. A publikációk harmadik részét a négy ívnél rövidebb tanulmányok jelentik. Ezek száma meghaladja a százat... összességében tehát a közleményeim száma 150-160 körüli nagyságrendre tehető...

— *Jelenleg. És a folytatás?*

— Pillanatnyilag az említett 24-en túl, kilenc kiadónál 11 könyvem van szerkesztés vagy éppen sajtó alatt, amelyek körülbelül 1990-ig talán meg is fognak jelenni. Hála a kiadás tervezhetetlenségének, még ha lennének olyan éveim, amikor nem dolgoznék, akkor is jelenne meg könyvem vagy folyóirat-cikkem. A szerkesztéseket, kisebb publikációkat pedig a megbízások hozzák vagy az alkalom szüli.

— *A magyar középkorkutatásban, úgy tűnik, igen nagy az egyéniségek súlya. Még a kollektív publikációk is általában szorosan elhatárolt egyéni munkák gyűjteményei, azaz nem igazi teammunkát tükröznek. Viszont körülötted kialakul időről időre az egyéneket ugyan háttérbe nem szorító, de mégis jellegzetesen kollektív munkát igénylő feladatok elvégzésére egy-egy közösség. Gondolok például a korai helynevek gyűjtésére és forrásértékének vizsgálatára, a magyar őstörténelmi kötetekre vagy a középkori magyar enciklopédia munkálataira. Tehát egyfelől nyilvánvaló, hogy az ilyen munkák általában nem jellemzőek a magyar középkorkutatásra, körülötted mégis létrejönnek, másfelől feltételezhető, hogy ez kiváló szervezőkészséget igényel, s nagyon nagy időráfordítást részedről. Mi hát a titka ennek?*

— A kérdés roppant érdekes. Meg kell vallanom, hogy ezen még elméleti mélységében soha nem is gondolkoztam. Valahogy természetesen jött, adódott, hogy ezt így kell csinálni. Az is tény, hogy a magyar középkor kutatásában a valódi teammunkának nincsenek tradíciói; ilyen munkák legfeljebb úgy keletkeztek, hogy valaki gondozta másvalaki hagyatékát. Más gyakorlat a szakmában meglehetősen ritka dolog. Én eleve nem tekintettem sohasem szentségtörésnek, ha megpróbáltunk egy kollektív alkotást létrehozni. De ez, túl a saját szándékomon és elképzelésemen, annak volt köszönhető, hogy mindig akadtak olyan emberek, akik hajlandók voltak erre az

együttműködésre. Az első ilyen munkát még szűk baráti körben végeztük hármasban: Makk Ferencsel és veled, de aztán gyarapodtak a munkatársak: És ahogy az ember haladt előre a tanári pályán, úgy jöttek újabb és újabb tehetséges fiatalok, akik igényelték azt, hogy velük foglalkozzunk..., s innen természetsszerűleg vitt az út arra, hogy különböző volumenű közös vállalkozásokat indítsunk. Ilyennek tekinthető például a *Károly Róbert emlékezete* vagy a *Kun László emlékezete* kötet is, ilyenek a *Históriák középkori oklevelekben* címmel megjelenő, oklevélnarratiókat tartalmazó összeállítás is, ilyenek az „Acta” említett füzetei is. És a két legjelentősebb vállalkozás, amely ezt a munkálkodást meg is koronázhatja, *A magyar föld és nép korai történetének enciklopédiája*, amit a közeli években talán be tudunk fejezni, illetve az *Anjou-kori oklevéltár* összeállítása, amely sokkal hosszabb kifu-tású téma.

— *Éppen ezeknek a munkáknak a kapcsán tűnt fel nekem, hogy egyre több fiatal mozog a körödben. Lehet azt mondani, hogy egy tudományos iskola van kialakulóban?*

— Erről annyit, hogy nagyon megtisztelő az „iskola” szó, de nekem erről különbejáratú véleményem van. Úgy gondolom, hogy az „iskola” megjelölés csak utólag adható meg egy műhelynek, mert azt csak az élet dönti el, hogy végül is egyazon munkára vagy hasonló típusú munka elvégzésére koncentrált erők teremtettek-e iskolát vagy sem. Manapság — nekem az a tapasztalatom — nagyon sok esetben felröppen a szó: „iskola”, „iskolateremtő egyéniség”, „iskolát alapító tudós”. Talán szerepe van ebben tudományos minősítési rendszerünknek is, amely például a tudomány doktoraitól elvárja, hogy lehetőség szerint „iskolateremtők” legyenek. Én nagyon szkeptikus vagyok e téren, mert ha nekünk csak fele annyi tudományos iskolánk lenne, mint ahány „tudomány doktora” van, akkor ragyogóan állna a magyar tudomány. Éppen ezért én — bármennyire is megtisztelő — nem fogadhatom el, hogy mi „iskola” lennénk, legfeljebb addig mennék el, hogy műhelyt alkotunk. Sőt a nem bennfentesek számára azt is szükséges elmondani, hogy egy lazán összeállító műhely ez, alapvetően az önkéntességre épül. Nehezíti dolgunkat, hogy valamennyi „közreműködőnkkel” nem egy munkahelyen dolgozunk. A jelentősebb rész ugyan a JATE Bölcsészettudományi Karán működik, de már itt sem egyetlen tanszéken, hanem elszórtan több tanszéken, más és más szakmai szorításban. De vannak munkatársaink az intézményen kívül is. Te például szervezetileg a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolához tartozol, de szakmailag — azt hiszem — mindenképp ide kötődsz. Biztos, hogy így van ezzel a Csongrád Megyei Levéltár igazgatója, Blazovich László is, akinek az intézménye tanácsi irányítás alatt van, de szakmailag személye a mi műhelyünk-höz kapcsolódik. És lehetne még jó néhány olyan embert említeni, akik nem Szegeden élnek, hanem másutt az országban, de különféle okokból tartják velünk a munkakapcsolatot. Ezért is nagyon laza műhely ez és nem klasszikus, természettudományos értelemben vett munkaközösség, ahol hetente referálnak és nagyon gyakran összejönnek, hogy a szakmáról beszélgessenek. Időnként mi is megtesszük ezt, de beszélgetéseink kisebb csoportokban zajlanak, sőt sokszor dialógusszerűek. Kerüljük a nagy, látványos rendezvényeket is. Azt, hogy jelenlétünket tudományos konferenciák unos-untalan való rendezésével demontsráljuk. Az igazi műhelymunka a könyvtárakban, dolgozószobákban, levéltárakban és otthon kell hogy folyjék, s publikációkban kell testet öltenie. A magamutogató konferenciák mind az érdemi tudományos kutatástól vonnak

el erőt, időt és energiát, ezért én, személy szerint nem vagyok konferenciabarát.

— *Én azért hadd kössem az ebet a karóhoz! Nekem ugyanis változatlanul úgy tűnik, hogy van azért némi tendencia. Bizonyos kutatók köz-, mások város-, ismét mások egyháztörténeti érdeklődésűek; aztán van bizonyos nyelvetterületek szerinti elkülönülés is; a teammunkákban vállalt feladatok is testre szabottaknak látszanak.*

— Ebben már én sem tagadnám a tudatosságot. Magától értetődő, hogy ahol egyvalaki, vagy csak két ember művel középkort, szakosodási lehetőség nincs. De ott, ahol már hatan, nyolcan, tízen vannak erre a korszakra, elemi érdeke önmagunk számára is, hogy valamilyen módon elhatárolódjunk. Ez bizonyos értelemben védekezés is, ugyanakkor hálás szolgálat a tudománynak, mert elősegíti a problémák komplex megközelítését, másrészt pedig ahányan elindulnak a különböző területeken, annyi felé fogják ennek a műhelynek talán termékenyítő hatását továbbvinni. Azaz megpróbálunk sokhúrú hangszerként viselkedni, hogy az összhangzat végül annál meggyőzőbb legyen. Tesszük ezt még akkor is, ha szándékaink nem minden esetben realizálódnak.

— *Köztudott, hogy a fiatal kutatók kereseti lehetőségei igen-igen gyengék. Az egzisztenciális gondok könnyen szétzilálhatják ezeket a kis közösségeket. Tudtok-e ez ellen tenni valamit?*

— Aboszolút értelemben semmit. Nem tudunk abban eljárni, hogy anyagi helyzetükön jelentős mértékben lendítsünk; nem tudunk lakást venni helyettük és nekik. Nincs módunk arra, hogy hosszú távú külföldi tanulmányutakra küldjük fiataljainkat. Ám megannyi apró dologban megpróbálunk segíteni: támogatjuk őket ügyes-bajos dolgaik intézésében, be tudjuk alkalmanként vonni olyan munkálatokba is, amelyekből, ha nem is csurran, de csöppen valami. Nem vagyunk tehát védve az ellen, hogy az emberek elhagyhatnak bennünket, de erre még nem volt példa. Az elmúlt évtizedben vagy években az, aki erre az útra rálépett és velünk együtt dolgozik, kitart.

— *Tehát fertőző betegség a középkortudomány?*

— *Éddig a látszat ezt igazolja.*

— *Az eredményes szakmai munka előbb-utóbb maga után vonja, hogy az élet más területein is számítanak az emberre: hivatali, politikai feladatokat kap, azután olyan szakmai megbízásokat, amelyek nem kifejezetten a kutatási területéhez kapcsolódnak. Summa summarum: elvonnak a szakmai munkától. Esetekben pedig — ha nem teljes a felsorolás, légy szíves, egészítsd ki! — sorjáznak a dékánhelyettség, rektorhelyettség, rektorság, néhány hónap óta a dékánóság; folyamatosan ott a tanszékvezetői munka, tagja vagy az egyetemi pártbizottságnak, a városi pártbizottságnak, voltál elnökségi tag a Szeol-Délép SC-ben, azután közreműködés különböző, általam név szerint nem ismert minisztériumi meg akadémiai bizottságokban...*

— Tagja vagyok az MTA Történettudományi Bizottságának. Ugyancsak tagja vagyok a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása” kutatási irány programtanácsának. Tag vagyok a Művelődési Minisztérium Történelem Szakbizottságában is. A tudományos minősítés terén hat évig dolgoztam a 70-es években az úgynevezett történész (kis) TMB-ben, a 80-as években pedig immár hatodik éve vagyok tagja a TMB Plénumának. Ez a 12 év a tudományos minősítés különböző szintjein azzal a haszonnal járt, hogy módomban nyílt a magyar történészek helyzetének és a magyar történet-

tudomány irányzatainak a megismerésére, s ezt természetesen tudtam kamatoztatni saját munkámban is.

— *A kérdés tulajdonképpen csak most jön: ez a sok felelős beosztás, pozíció látszólag mégsem ment az alkotómunkád rovására. Hogyan lehetséges ez?*

— Sokan megkérdezték már, miben rejlik ennek a „titka”. Hát titokról természetesen nem lehet beszélni. Viszont bizonyos, hogy szerepet kap magyarázatánál egy olyan adottság, amelyet — minden dicsekvési szándék nélkül — érdemes elmondani: én nagyon jól tudom a töredékidőket kamatoztatni. Ha már félórányi vagy húszpercnyi szabad időm van, le tudok ülni dolgozni. Nagyon gyorsan tudok átkapcsolni társadalmi-közéleti problémákról szakmaiakra és viszont. Ez aztán, a sok kicsi sokra megy elve szerint, jól kamatozik; összefüggésben van ez a munkabírással is: én betegségek idején akaratilag is eléggé „megizmosodtam”. Egy további dolog pedig az, amit már említettem, hogy társasági életet gyakorlatilag nem élek, televíziót csak ritkán nézek stb. stb. . . . és ezek mind időnövelő tényezők, amelyeket én általában tudományos munkára tudok fordítani.

— *Igen nagy visszhangot kiváltó tetteid volt 1985-ben, hogy három év után a marasztalások ellenére leköszöntél a rektorságról. Az emberek pedig, ha lemondanak a megszerzett „hatalomról”, azt rendszerint egy még nagyobb poszt megszerzésének érdekében teszik, de mindenképp ragaszkodnak a már elért szinthez. Mi indokolta mégis ezt a lépésed?*

— Ez teljesen tudatos tett volt. Én akkor már — a dékánhelyetteséget nem számítva ide — hat év egyetemi funkcióval a hátam mögött — tudniillik 1979—1982 között oktatási rektorhelyettes, majd 1982—1985 között rektor voltam — álltam a döntés előtt. A számomra kínákozó választút abban a dilemmában öltött testet, hogy tovább maradjak-e vezető egyetemi funkcióban, ám közben óhatatlanul visszább kell a szakmai aktivitásban szorulnom, vagy pedig érvényesítem azt a számomra kedves elvet, hogy a közszereplés voltaképpen szolgálat; és miután én már szolgáltam hat esztendőn keresztül, módomban áll, hogy ezt a fajta szolgálatomat befejezetnek nyilvánítsam és megint intenzívebben foglalkozhassam a szakmával. Más megközelítés szerint: így védtem magam az ellen, hogy túlzottan rutinossá váljak a tevékenységem olyan tiszt-ségben, ahol megvan a lehetőség (és szerencsére az egyetemen megvan) a vezetők rendszeres váltására, hiszen több személy is alkalmas a rektori poszt betöltésére. Mindenesetre a rektorság után két év „pihenő” — már ami „pihenés” az egyetemi vezető funkciók vállalásában jelentkezett — több könyvet juttatta el a befejezéshez, illetve indította el a majdani végső kimunkálás útján.

— *Te is ismersz bizonyosan olyan vélekedőket, akik szerint a modern kor történelme voltaképpen nem is történelem, hanem politika. De sokszor úgy tűnik, hogy a régmúlt is az. Mire gondolsz? Arra például, hogy Magyarország legalább Mohácsig nagyhatalom volt a középkori Európában. Trianon után, még ma is, az utódállamok bizonyos történészei arra törekcsenek, hogy ezt az egykori státust el mossák, hogy saját nemzeti történetüket úgy írják meg, mintha Magyarország sohasem lett volna, vagy legfeljebb csak egy a felszín érintő, ideig-óráig realizálódott magyar megszállásról beszélhetnénk csupán. Tétéleik igazolására azután összehordanak hetet-havat, sőt a tények és források meghamisításától sem riadnak vissza. Ugyanakkor, ezek reakciójaként, magyar oldalon is érzékelhető visszalépés a már túlhaladott elméletekhez, mint például a hun—magyar kontinuitás problémája és hasonlók. Ezek rendszerint*

az emigrációból induló, aztán több-kevesebb tudományos vértességgel itthon is hódító elképzelések. *Hogyan vélekedsz erről?*

— A történelemhamisítók olyanok, mint a pénzhamisítók: rokonok a dolog természeténél fogva. Aki pénzt hamisít, jogtalan előnyökre kíván szert tenni anyagi téren, a történelemhamisító pedig a tudat szintjén tesz szert vagy akar szert tenni hamis előnyökre. Ezek ellen a szó valódi értelmében vett kétfrontos harcot kell folytatni egyfelől azért, mert külföldön, szomszédos országokban és másutt rendszeresen jelennek meg olyan munkák, amelyek tudatosan meghamisítják a magyar történelmet, kedvezőtlenebb színben akarják feltüntetni a magyarság múltját, másrészt belföldön és külföldön egyaránt napvilágot látnak olyan munkák is, amelyek a valóságosnál kedvezőbb színben óhajtnak feltüntetni a magyarságot. Megítélesem szerint mind a két-féle veszély reális veszély, és a történéshoz mind a kettővel szemben fel kell lépnie: a magyarság múltbeli szerepének aláértékelésével éppúgy, mint a túlértékelésével. Egyáltalán nem értek egyet azokkal, akik csak az egyik oldalt veszik célba. Én az eddigi munkásságomban nagyon erősen törekedtem arra, hogy ez a kettő együtt jelenjen meg: tehát egyaránt próbáltam polémiát folytatni a magyarság múltját elvitató, a magyarságot történelmi helyzetében degradáló, aláminősítő nézetekkel, de vitatkoztam a hazai „vadregényes” elméletek képviselőivel is. Legyen szabad csak példaként felhozni, hogy az 1986. évi szegedi Acta Historicában a XIV. századi Erdély román népessége dolgában szálltam szembe Ștefan Pascuval, de már közel tíz évvel ezelőtt is, a Századok 1978-as kötetében, *Románok és vlachok Nyesztornál és Anonymusnál* című tanulmányomban a dákoromán kontinuitás elméletének forrásbázisa dolgában kezdeményeztem perújrafelvételt. Vitatkoztam a szlovák, illetve a horvát történetírás túlzó, a magyarság történetére sérelmes megállapításaival is. Csak utalnék a szegedi Acta Historicában *Új adatok és régi vélekedések Csák Mátéről* címmel megjelent cikkemre, amely a Csák Máté „szlovák királyságát” emlegető legfrissebb szlovák írásokra reagál. Polémiát folytatok például a horvát történetírás mindazon nézeteivel, amelyek a „pacta conventa” tehát az 1102. évi vélt megegyezés és általában az egész horvát fejlődés vonatkozásában mindenféle magyar hatást igyekeznek kizárni és egy autochton szláv fejlődési modellt favorizálnak. De nyugodtan elmondhatom azt is, hogy az egész „vármegyénk kialakulása” témát voltaképpen azért dolgoztam fel, mert irritált az a körülmény, hogy szinte minden szomszédos állam a saját berendezkedése többnyire fiktív gyökereiből próbálja a magyar vármegyét levezetni: a szlovákok morva-szláv, a horvátok délszláv, a románok pedig szlavo-román alapokat emlegetnek. Itt talán kevesebb teret szentelnék a belső viták felsorolására, hiszen azok jobbára ismertek; ezért csak megemlítem a hun–magyar kérdésben Dümmerth Dezsővel vagy a X. század értékelésében Herényi Istvánnal való polémiáimat, bár további neveket is említhetnék más kérdések eltérő megítélése tárgyában folyt vitáimmal kapcsolatban.

— *Ha az ilyen „kétfrontos harcot” csak a történelmi valóság, az igazság mind teljesebb feltárásával lehet megvívni, akkor Te. mint olyan ember, aki makacs következetességgel kutatsz a problémás kérdéseket, nem érzed-e, hogy baj van, hogy a magyar történettudományban nagyon erős a kampányjelleg, az évfordulókhöz kötődés stb., tehát a nem rendszeres munka?*

— A magyar történettudomány, én úgy látom, az elmúlt 40 év alatt iszonyatos vargabetűket írt le, tehát egy egységes vonalat megkövetelni tőle egyszerűen nem lehet. Az 1940-es évek végén még együtt alkottak polgári és

korai marxista tudósok. Az 50-es évek első felében mindinkább a dogmatizmus vált uralkodóvá, a történelmet nem színesen, hanem csak fehér-fekete komponensekre bontva, egy előre meghatározott séma dogmává való rendezése alapján előadó munkák váltak meghatározóvá. Az azóta eltelt időszakban nem jelentéktelen átrendeződés történt ugyan, de — más alapokon — ugyancsak messze vagyunk attól, hogy elmondható legyen: egységes a magyar történettudomány. Ugyanakkor a történeti kutatómunka „testet öltésének” jökora kifutási ideje van: mire az megíródik, könyvek, cikkek formájában manifesztálódik, megjelenik s becsordogál a nagyközönség tudatába. Ami a jubileológiát illeti, az szerintem egyfajta előlegezett bizalom annak érdekében, hogy elsőbbséget, soronkívüliséget kapjon, ami jubileumhoz kapcsolódik. Ha lenne olyan könyvkiadásunk, amelyik nem évtizedes vagy fél évtizedes eltéréssel követi a tudomány fejlődését, alakulását, akkor nem kellene időről időre jubileumokat ráncigálni elő, hogy bizonyos kiadványok elsőbbséget nyerjenek. Ezzel én nem általában tagadom a jubileumok jelentőségét, nem becslöm le szerepüket a nemzet lelkiismeretének ébren tartásában sem, csak az a problémám, hogy túl sok a jubileum. Hadd ne soroljam, hogy az elmúlt másfél, két évtizedben mi mindent ünnepeltünk!

— *A TIT legutóbbi kongresszusán hangzott el, de más felmérések is megerősítették, hogy az ismeretterjesztés terén nagy visszaesések mutatkoznak, kivéve a történeti érdeklődést, amely növekedett. Az idevágó riportokból az is kiderül, hogy ez az érdeklődés nagyjából az I. világháborútól az 1956 utáni konszolidációig terjedő évekre redukálódik. Elfogadhatónak tartod ezt, vagy vannak pozitív tapasztalataid történetünk más korszakait illetően is?*

— Én azt érzekelem, hogy körülbelül másfél évtizede komoly érdeklődés van a magyar középkor iránt is. Ennek bizonyosága lehet, hogy például Dümmerth Dezső *Az Árpádok nyomában* című munkája az idén negyedik kiadásban látott napvilágot, vagy az *Árpád-kori legendák és intelmek* című forrásgyűjtemény másodikban jelent meg, de ugyancsak meg kellett új kiadásban jelentetni a *Magyarország története* két fél kötetben kiadott I. kötetét is, három kiadást ért meg Szakály Ferenc *A mohácsi csata* című munkája, új kiadásban láttak napvilágot a Magyar História sorozat középkori darabjai, és még bővíthető a példák sora... A nagyközönség érdeklődése tehát nem csupán a legújabb kor iránt tapasztalható, hanem kiterjed a középkorra is. Ebben én, szerény ismereteim alapján, speciálisan magyar jelenséget látok. A szomszédos országokban tudniillik a középkor egy szűk szakmai közösségnek az ügye. Hazánkban — természetesen leszámítva a szorosan vett segédtudományi és nagy hozzáértést igénylő szaccikket —, ha egy középkori témának köz-történeti vagy ideológiatörténeti vonatkozása van, már széles érdeklődésre tarthat számot. Tükröződik ez abban is, hogy Magyarországon történeti szakmunkákat már régen nemcsak az Akadémiai Kiadó bocsát ki, hanem más kiadók, a Kossuth, a Gondolat, a Magvető, az Európa, a Zrínyi is.

— *Ilyen érdeklődés regisztrálása után, mint történelemtanár, mennyire vagy megelégedve a hallgatói felkészültséggel?*

— Már elég régen nem fölveteliztettem, így a „próbálkozásokról” közvetlen tapasztalatom nincs, viszont a fölvetelt nyerteket azonnal tanítom, mert tárgyam, a régi magyar történelem az I. évben fut az egyetemen. Azt kell, hogy mondjam, nem vagyok megelégedve felkészültségükkel, de ennek nagyon messze vezető és sok vonatkozásban értékelendő számai, összetevői vannak, ezért ne részletezzük... Hallgatóink sokat tanulnak az egyetemen, sőt bizo-

nyos maximalizmus is érvényesül. Még mindig túl sokat követelünk a hallgatóktól. És — megítélésem szerint — minden maximalista elvárás a visszajára fordulhat: van olyan határ, amikor a hallgató joggal mondhatja, „ezt nem lehet már úgysem megtanulni”. Milyen problémákat látok? Gond van a lényeglátással, a szelektálni tudással, általában az elsajátított tananyag elrendezésével. Még mindig túlzottan mozaik jellegű történeti tudásuk: valahogy az anyag állandó darálásában rendre elmaradnak a szintézisek. Az erre a célra hivatott szigorlatok az óriási anyagmennyiség és a hallgatók vizsgadrukkja miatt nem töltik be funkcióikat.

— *A középkor iránt érdeklődő hallgatók arányával mennyire vagy elégedett?*

— Az egyetemes középkor kutatása ma Magyarországon gyakorlatilag halódik. A magyar középkor iránti érdeklődés itt Szegeden, az egyetemen nem kifogásolható. Ez persze nem azt jelenti, hogy tömegekkel dolgozunk; arra nem is lennénk képesek, mert egyrészt könyvállományunk, másrészt a hallgatók nyelvi felkészültsége ennek gátat szab. De az az egy-két vagy néhány ember, aki minden évben kísérletet tesz arra, hogy beássa magát a magyar középkor valamelyik területébe, bennünket, legalábbis személy szerint engem, jó érzéssel tölt el.

— *A történettudományra, különösen így van ez a régebbi idők történetével, azt mondják, hogy arisztokratikus tudomány, ahol illő eredetiben idézni akkor is, ha jó fordítása van a citált forrásnak, sikkesebb idegen nyelvű szakirodalmat használni még akkor is, ha van jobb magyar, magától értetődőnek tűnik, hogy az „elefántcsonttoronyból” ki kell rekeszteni a laikusokat, sőt bocsánatos bűn még mélységes lenézésük is. Ezzel szemben Te publikálsz az Ifjúsági Magazinban, a Lányok Évkönyvében, az Interpress Magazinban, heti- és napilapokban, nem átalssz jegyzetet írni a hallgatóknak, enciklopédiát szerkesztesz az érdeklődő nagyközönségnek... Ez nem egy másik véglet?*

— Nem. Én úgy látom, mindig azokat lengi körül mítosz, akik nem publikálnak vagy csak igen keveset. Azokról feltételezni lehet, hogy mennyi minden csodálatos dolgot érlelnek íróasztaluk fiókjában. Én ilyen szempontból is nyitott életet élek, és merem vállalni tévedéseimet a tudomány szintjén is, az ismeretterjesztés szintjén is. Úgy ítélem meg, hogy a középkort, mint ahogy általában a tudományban semmit, nem lehet tökéletesen tudni. Nem várhatunk tehát arra, hogy egyszer majd eljutunk a tökélyre, ez csak köldöknézést eredményezne. Egészséges kompromisszumokat kell tehát kötni. Így van ez az ismeretterjesztéssel is. Én, aki idestova 27-28 éve kutatom a középkort, aligha valószínű, hogy több hibát követek el, mint az, aki a témának nem kutatója, hanem mások művei, esetleg éppen az én könyveim alapján, másodkézből adja elő a dolgokat. Én inkább vállalom azt, hogy nem leng körül mítosz, mint azt, hogy átengedjem a terepet laikusoknak, ami egyben a nagyközönség becsapását is jelentené.

— *Mindemellett Te az úgynevezett „nagy családosok” kategóriájába tartozol, három nebuló korú kisgyerekekkel, ami bizonyosan sok problémát vetett és vet is fel. Hogyan sikerül összhangba hozni a szakmai munkát, a sokrétű társadalmi megbízatásokat, hivatali feladatokat és a családi életet, a gyerekek nevelését?*

— Nehéz erről úgy beszélni, hogy az ember ne közhelyeket mondjon. Nehéz, nagyon nehéz ezt a harmóniát megteremteni. Alkotó jellegű szellemi foglalkozást űző — hivatásom, szakmám iránt messzemenő megértést tanúsító

— feleséggel három gyereket nevelni nem kis gond. Ez életünk napi egyeztetést igénylő megtervezését jelenti. A szakmai kötelezettségek mellett ez a másik oka annak, hogy társasági életet nem élünk. A legnagyobb gyermekünk 12 éves, a legkisebb a hetedikben van, így az elmúlt években nem is volt nagyon módunk arra, hogy orgonasíp módjára sorakozó gyermekeink mellett szórakozásra, kikapcsolódásra, társaséletre gondoljunk. Örültünk, hogy az élet-szervezés mindennapi gondjai közepette a felszínen tudjuk tartani magunkat. Most talán, hogy a legkisebb is iskolássá vált, valamivel könnyebb lesz a helyzetünk. A könnyebbség a gondozás terén jelentkezik, de ugyanakkor problémát jelent a legkisebb általános iskolába történő bevezetése, és hovatovább a legnagyobb gyermek pályaválasztási gondjai vonatkozásában. Tehát az élet, ugyanúgy, mint annyi más család esetében, nekünk is évről évre, hétről hétre, napról napra újra írja a feladatokat.

— *Ennyiféle feladatvállalás után megkérdezhetem, mennyire vagy elégedett ember? Kielégít-e szakmai, társadalmi, anyagi megbecsüléset?*

— Szakmai megbecsüléssel elégedett vagyok. Nagyon élesen úgy fogalmazhatnék, hogy annak, akinek ez ideig 35 könyve jelent meg vagy van sajtó alatt, egyszerűen nem szabad elégedetlennek lennie. Ezeket a könyveket tudniillik nem csupán kiadják, hanem meg is veszik, remélem, hogy legalább töredéküket el is olvassák. Nekem az igazi szakmai reputáció a folyamatos jelenlét a folyóiratokban, könyvekben, azaz a szakma alkotó művelése. Én szakmai szempontból nagyon elégedett embernek tartom magam.

— *És a társadalmi elismertség? Ne vedd szemtelenségnek a megjegyzést, de nem látom, hogy félvállalás lennél a kitüntetésektől vagy roskadoznál az érdemrendek súlya alatt.*

— Valóban nem. De ennek ellenére csak pozitív dolgokat tudok mondani. Most 48 éves vagyok, s eljutottam a rektorságig, a TMB Plénum tagságáig stb. stb., amelyekről korábban már szó volt. Tehát én olyan társadalmi elismerések sorozatát kaptam, amelyeket nem feltétlenül érdemrendekkel kell mérni. Az azért tagadhatatlanul jólesett, amikor a rektori munkámat megköszönő miniszteri levél mellett a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetést is átvehettem 1985-ben. Úgy érzem, hogy a köz bizalmából magas funkciókat tölthettem (töltök) be, szolgálatára lehettem (vagyok) és talán nem okoztam (és nem okozok) csalódást megbízóimnak.

— *És az anyagi megbecsüléssel is így állsz?*

— Az anyagi megbecsülés relatív dolog. Ha ugyanis a létminimum szintjén is alig megfizetett kezdő tanársegédhez mérem magam, akkor én ebben a társadalomban anyagilag megbecsült vagyok. Ha viszont arra gondolok, hogy a számomra ellenőrizhetetlen fáma szerint az „ántivilágban” a rektorság egy évi jövedelméből sarokházat lehetett venni, akkor azt kell mondanom, hogy nem vagyok megbecsülve. Ez tehát nézőpont kérdése. Ha mégis úgy fogalmaznék, hogy e téren kevésbé vagyok elégedett, ezzel nem a sarokházat kívánom, s aggályaim sem azért vannak, mert még sohasem nyaraltam a Bahamákon vagy Honoluluban. Elsősorban azért vagyok borúlátó, mert például az én havi fizetésemből másfél-két darab jó nyugati szakkönyvet tudnék megvásárolni, vagy mert egy — esetleg szakmailag indokolt — rövidebb külföldi út is a havi fixem kétszeresét emésztené fel. Ha tehát elégedetlen vagyok, azért vagyok, mert egyrészt a szakmai továbbfejlődésemben, másrészt az emberi önkiteljesedésben, bizonyos, nem is fényűző igényeim kielégítésében anyagi helyzetem gátakat szab, s feleséggel együtt három gyerekről kell

gondoskodnunk napról napra növekvő kiadások mellett. S a távlatok nem tűnnek rózsásnak...

— Azt én is tudom, hogy az ember nem szívesen beszél távlati terveiről, legalábbis az nem, aki komoly alkotómunkát végez. Azért sem, mert a témát nem szívesen adja ki, azért sem, mert beéretlen koncepciókat, igazolatlan hipotéziseket nem szívesen ad elő. Rákérdezhettek-e mégis, milyen távlati terveket táplálsz?

— Természetesen, hiszen ezekről már a korábbiakban is szó esett. Az egyik nagy vállalkozásunk *A magyar föld és nép korai történetének enciklopédiája*, amely mintegy 200 ív terjedelemben a magyar történelem 1387-ig terjedő szakaszáról, illetve a Kárpát-medence V. századtól a IX. századig (a hunoktól a honfoglalásig) terjedő történetéről az 1990. év tudásszintjén ad körülbelül 3000 szócikkben, 30-at meghaladó szerzőgárda tollából enciklopédikus ismeretanyagot. Ennek a vállalkozásnak Bökönyi Sándor akadémikussal együtt főszerkesztői vagyunk, a szócikkek mintegy 4-5⁰/₀-át magam írom. A másik nagy vállalkozás pedig, még ha hosszú élet adatik is nékem, valószínűleg túl fog élni: az *Anjou-kori oklevéltár*. A kívülállók számára talán nem felesleges elmondani, hogy az Anjou-korból, az 1301—1387 közötti időszakból körülbelül 45 000, túlnyomórészt latin nyelvű oklevél maradt ránk. Azt tervezzük, hogy ennek az oklevélmennyiségnek a magyar nyelvű regesztanyagát (kivonatait) tesszük közzé a következő két évtizedben. Ez a munkálat közel 20 résztvevővel beindult, első kötetei az 1990-es évek elejére várhatók, és attól kezdve remélhetőleg gyorsabb ütemben újabb és újabb kötetek jelennek meg. Zárhatnám talán azzal, hogy mind a két vállalkozás, noha nemcsak szegedieket tömörít, hanem országos, sőt bizonyos értelemben nemzetközi jellegűnek tekinthető, mégis sokban szegedi erőkre épít. Ez a már korábban említett szegedi műhelynek óriási erőpróbája, de egyszersmind bizonyítási lehetőség is lesz.

— Ezekhez és más jellegű feladataidhoz is kívánunk mindenekelőtt jó egészséget és sok kitartást az elkövetkezőkben!

SZEGFŰ LÁSZLÓ